

Tomasz J. Jagiełło

Ogólnopolskie sympozjum kanonistów

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 19/3-4, 305-310

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OGÓLNOPOLSKIE SYMPOZJUM KANONISTÓW

Na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK dnia 17 listopada 1975 r. miało miejsce Ogólnopolskie Sympozjum Kanonistów, na którym zgromadziło się ponad 60 przedstawicieli polskich ośrodków, w których uprawiana jest nauka o prawie kościelnym. W programie Sympozjum znalazły się cztery referaty wygłoszone przez profesorów: dra hab. H. Kupiszewskiego, ks. dra hab. M. Żurowskiego SJ, ks. dra hab. R. Sobańskiego i ks. dra hab. T. Pawluka. Zestaw prezentowanych referatów nie został zdeterminowany określoną myślą nadrzędną, jednakże każdy z tematów był zorientowany antropologicznie. Świadczy to o zainteresowaniu prawa kościelnego problemami człowieka i jest zgodne z programem prac badawczych wszystkich wydziałów ATK, które nastawione są na pogłębienie wiedzy o człowieku we wspólnocie. Moment ten zaakcentowali w swoich przemówieniach zarówno Dziekan Wydziału, ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański, który otworzył Sympozjum a następnie przewodniczył obradom, jak i J. M. Rektor ATK, ks. prof. dr hab. Jan Stępień — uroczyście witając zaproszonych kanonistów.

Prof. dr hab. Henryk Kupiszewski przedstawił zagadnienie: *Humanitas a prawo rzymskie*.

Opracowanie miało charakter obszernego wprowadzenia w tematykę aktualnie będącą na wansztacie badawczym Profesora. We wstępie znalazł się ogólny zarys tendencji panujących obecnie w badaniach romanistycznych, ze szczególnym zwróceniem uwagi na badania dotyczące wartości etycznych prawa rzymskiego. Szerokie i wnikliwe tło myśli filozoficznej świata autentycznego stanowiło przesłanie do właściwych rozważań, rozpoczętych od określenia terminu *humanitas* i jego genezy.

Humanitas, podobnie jak *honestas* czy *dignitas* jest istotnym przymiotem człowieka, którym winien się on charakteryzować. W tym sensie jest postulatem ponadczasowym — aktualnym i dziś. Samo pojęcie jest rdzennie rzymskiego pochodzenia. Jako idea postuluje wszechstronne wychowanie i wykształcenie, zarówno duchowe jak i fizyczne. Koresponduje w tym do greckiej myśli filozoficznej, ale i różni się od niej w sposób istotny, między innymi dlatego, że w Rzymie obejmuje przede wszystkim wykształcenie filozoficzno-prawnicze. Właściwym twórcą i najpełniejszym teoretykiem rzymskiej idei *humanitas* był Ciceron. Jego program wychowania, w którym wyjątkowe miejsce zajmowało prawoznawstwo, przetrwał całe wieki. Wykształcenie w duchu

cyceroniańskiej *humanitas* stało się paszportem do udziału w życiu społecznym i politycznym, a także podstawę nabywania praw i przywilejów. *Humanitas* odegrała ogromną rolę w procesie asymilacji różnych ludów do *Romanitas*, przepajała prawo elementem etycznym, dawała impuls do nauki o *voluntas*, tworzyła klimat, w którym zakwitała *benevolentia, amicitia, pietas* i *caritas*, stawała się motorem postępu, zwłaszcza w rozwoju stosunków prywatno-prawnych.

Stan badań nie pozwala jeszcze na ukazanie w całości problemu określonego tematem referatu. Przedstawione uwagi dotyczyły *humanitas* w okresie republiki i pryncypatu, nie wychodząc w czasy późnego cesarstwa rzymskiego, kiedy to chrześcijaństwo podnosi *humanitas* do rangi „*precepto religioso*”. Prof. H. Kupiszewski zamierza, zgodnie z zapowiedzią, podjąć właśnie to zagadnienie w swoim kolejnym referacie. Spodziewa się uzasadnić w nim twierdzenie, że cesarze chrześcijańscy, jako prawodawcy, pozostawali pod wpływem klasycznej idei *humanitas*. Twierdzenie to wzbudziło ożywioną dyskusję, w której naświetlono chrześcijańskie i cycerońskie rozumienie *humanitas* (ks. J. Stępień — H. Kupiszewski), wskazywano na nieprecyzyjność pojęć używanych we wczesnym Kościele, którym nie należy przeciwstawiać pojęć już sprecyzowanych (ks. M. Żurowski), podjęto kwestie związane z zagadnieniem wpływu woli na ważność czynności prawnych w prawie rzymskim (ks. J. Krukowski) oraz wskazywano na trudności metodologiczne występujące przy tego typu opracowaniach (ks. J. Glemp, ks. J. Dudziak, H. Kupiszewski).

Ks. prof. dr hab. Marian Ż u r o w s k i SJ zreferował temat: *Uprawienie do uczestnictwa we wspólnocie w pierwszych wiekach Kościoła*.

Referat miał również charakter warsztatowy. Był wymkiem z powstającego dzieła o uprawnieniach człowieka we wspólnocie kościelnej i dotyczył tylko Kościoła starożytnego. Rezultaty badań poprzedzone zostały ścisłym określeniem łączności wspólnotowej (*communio*) oraz wskazaniem, jak należy rozumieć uprawnienie do uczestnictwa we wspólnocie.

Definiując te pojęcia referent między innymi powiedział, że *communio* jest pewną jednością, połączeniem nie tylko jednostek między sobą, lecz także wspólnotą wspólnot ściśle złączoną z Chrystusem, z Ojcem i z Duchem św. Jest ona też pewną treścią, której rzeczywistości niepodobna zgłębić, określić czy ująć w pojęcia prawne. O uczestnictwie we wspólnocie kościelnej można mówić dopiero wtedy, gdy ktoś przez przyjęcie wiary i przez chrzest włączy się do niej, lub gdy po odbyciu odpowiedniej pokuty uzyska pojednanie z Kościołem. W obu przypadkach mamy do czynienia z realizacją Łaski, daru Bożego, co nie może być przedmiotem uprawnienia w sensie ścisłym. O uprawnieniu do uczestnictwa we wspólnocie kościelnej możemy mó-

wić tylko w znaczeniu wtórnym, gdy chodzi o zachowanie tego co się już posiada z mocy Łaski, a co jest niesłusznie odmawiane przez innych współczłonków wspólnoty. W tym znaczeniu rozumieli uprawnienia do wspólnoty pierwsi chrześcijanie, mniej uwagi poświęcając precyzowaniu używanych pojęć niż samej realizacji zawartych w nich treści.

W oparciu o zebrany materiał referent wyodrębnił dwie grupy omawianych uprawnień: o charakterze bardziej indywidualnym i bardziej zbiorowym. Do pierwszej grupy zostały zaliczone trzy zagadnienia: uprawnienia jakie posiadali w nowym Ludzie Bożym nawróceni z pogaństwa, uprawnienia tych, którzy dzięki pokucie powrócili do społeczności kościelnej, oraz uprawnienia do korzystania ze środków doczesnych będących w dyspozycji Kościoła. Druga grupa uprawnień objęła również trzy kompleksy zagadnień: uprawnienia do ochrony dóbr wspólnych, inicjatywa wiernych w obronie swoich pasterzy, oraz ochrona wspólnoty przez eliminowanie niegodnych.

W badanym okresie zdarzały się naruszenia wymienionych uprawnień. Mogły one wynikać np. z nienależytego wypełniania powinności lub z przekroczenia kompetencji przez innych członków społeczności kościelnej. W takich przypadkach dążono do naprawienia zła zgodnie z zasadą sprawiedliwości, ażeby wszyscy mogli wypełniać swoje zadania według woli Chrystusa.

Szczególną uwagę należy zwrócić na precyzyjne rozróżnienie jakiego dokonał prelegent między tymi, którzy przez życie niegodne wyłączały się sami ze wspólnotowego życia Kościoła, a tymi, którzy zostali z niego wyłączeni na zasadzie kary kościelnej. Moment ten stał się punktem wyjścia do ukazania głębszych struktur Kościoła starożytnego, co zostało szczególnie żywo podjęte w dyskusji (przez o. J. R. Bara) jako przesłanka pełniejszego poznania i samookreślenia Kościoła po *Vaticanium II*. Innym zagadnieniem żywo dyskutowanym na kanwie tego referatu była kwestia kontroli decyzji wyłączających ze wspólnoty. (ks. J. Krukowski). Odwołania od takich decyzji, podejmowanych przez biskupów, kierowano do synodu. Synody pełniły zatem w pierwszych wiekach chrześcijaństwa rolę instancji odwoławczo-kontrolnej. Ta specyficzna funkcja synodów partykularnych zanikała dopiero w wiekach średnich — jak się wydaje — ze szkodą dla Kościoła (ks. M. Żurowski). W związku z referatem zostały postawione jeszcze dwa problemy przez ks. R. Sobańskiego). Jak rozumieli prawo do wspólnoty pierwsi chrześcijanie? Na czym oprócz rozróżnienie np. między prawem do uczestniczenia w zgromadzeniu eucharystycznym a prawem do Eucharystii, skoro bez Eucharystii nie ma zgromadzenia eucharystycznego? Odpowiadając referent stwierdził, że o uprawnieniach może być w tym przypadku mowa o tyle, o ile w sprawowaniu Eucharystii chodzi o wykonywanie funkcji przez przedstawiciela Kościoła.

W przerwie między wykładami zostały złożone dwa obszernie sprawozdania. Ks. prof. dr hab. Paweł Pałka zreferował treść obrad III

Międzynarodowego Kongresu Prawa dla Kościołów Wschodnich, który odbył się w dniach 23—28 września 1975 r. w Rawennie. Ogólnym tematem Kongresu była problematyka prawna osób świeckich w Kościołach Wschodnich. Ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański złożył natomiast sprawozdanie z Międzynarodowego Kongresu Kanonistyczno-Pastoralnego, który odbył się w Rzymie w dniach od 27 września do 2 października 1975 r. Generalny temat tego Kongresu brzmiał: *Ius ecclesiale et ministerium reconciliationis*.

Następnie ogłoszone zostały dwa komunikaty: Ks. doc. dr hab. Edward Sztáfrowski, autor będącego w druku II tomowego podręcznika: *Prawo kanoniczne w okresie odnowy posoborowej*, poinformował zebranych o założeniach i zawartości tej pracy. O. prof. dr hab. Joachim Roman Bar OFMConv. przedstawił projekt opracowania *Słownika polskich kanonistów XIX i XX wieku*.

Ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański rozpoczął drugą część Sympozjum wygłoszeniem referatu: *Wpływ idei konstytucyjnych na rozwój struktur kościelnych*.

W części wstępnej referent dokonał wyraźnego rozróżnienia między konstytucją materialną i formalną; tą, która przenika społeczeństwa i stanowi ich właściwy element konstytutywny, i tą, która istniejące faktycznie struktury społeczne przyobлека w szatę normatywną. Następnie przedstawiony został rozwój idei konstytucyjnych w społecznościach świeckich na przestrzeni ostatnich wieków i wpływ tych idei na nauki kościelne. Pod wpływem tych idei postawiono pytanie o konstytucję Kościoła. Już sam ten fakt i wysiłek nad wydobyciem istotnych elementów takiej konstytucji posunął naprzód poznanie Kościoła. Nie przypadkowa jest — zdaniem referenta — zbieżność postawienia tego pytania z odrodzeniem się nauki o Ludzie Bożym.

Nie można jednak w sposób mechaniczny przenosić na teren Kościoła idei zrodzonych w społecznościach świeckich. Konieczne jest uwzględnianie całej specyfiki Kościoła, którego rzeczywistość społeczna jest tylko doświadczalnie uchwytłą formą Tajemnicy. W tym kontekście referent przeprowadza rozważania metodologiczne, czy Kościół — Tajemnica może być wyrażony przy pomocy języka prawnego. Odpowiedź będzie pozytywna, jeśli uwzględnimy specyficzny ustrój społeczności kościelnej, który coraz częściej określa się pojęciem *communio*.

Pojęcie to jest kluczem do zrozumienia ustroju Kościoła starożytnego. Obecnie wyraża między innymi cel^o Kościoła — budowanie wspólnoty społecznej, która jest zarazem wspólnotą duchową. Przez kanonistów pojęcie to zaczyna być rozumiane jako zasada formalna prawa kanonicznego. W świetle tego pojęcia należałoby badać problemy konstytucyjne w odniesieniu do Kościoła. Pozwoliłoby to na wykorzystanie metody prawnej w nauce o nim a jednocześnie zabezpieczyło przed traktowaniem społeczności kościelnej w analogii do innych społeczności.

Kościół bowiem — jak każdy byt społeczny — ma swoją własną konstytucję materialną i swoje problemy konstytucyjne, których opracowanie w formie normatywnej, ale tak aby nic nie uronić z jego bogatej rzeczywistości, jest nadal niespełnionym zadaniem.

Reasumując — wpływ idei konstytucyjnych nie musi deformować oblicza Kościoła, ani spychać go w problemy mu obce. Może być wykorzystany do lepszego poznania struktur Kościoła i ich ujęcia tak, aby Kościół i jego prawo mogło lepiej wykonywać swoją misję zbawczą.

Ks. prof. dr hab. Tadeusz Pawluk wygłosił na zakończenie cyklu wykładów referat: *Sakrament bierzmowania w świetle postanowień Soboru Watykańskiego II i posoborowego prawa kanonicznego*.

Rozważania merytoryczne poprzedził referent obszernym wprowadzeniem historycznym, gdzie między innymi powiedział: Sakrament bierzmowania, aczkolwiek nie jest bezwzględnie konieczny do zbawienia, zawsze cieszył się szczególnym poważaniem w Kościele. Ze względu na wielorakie korzyści duchowe prawodawcy często upominali wiernych, aby zadbali w porę o przyjęcie tego sakramentu. Widziano w nim bowiem nadprzyrodzony środek udoskonalenia człowieka odrodzonego dzięki łasce chrztu i umocnienia go do mężnego świadectwa o Bogu.

Prelegent, ukazawszy ewolucję dyscypliny sakramentu bierzmowania w Kościele wschodnim i łacińskim, przeprowadził wnikliwą analizę prawną przede wszystkim dwóch dokumentów Stolicy Apostolskiej: Motu proprio *Divinae consortium naturae* Papieża Pawła VI z dnia 15 VIII 1971 r. oraz odnowionego *Ordo Conformationis*, ogłoszonego dekretem Kongregacji Kultu Bożego w dniu 22 VIII 1971 r.

W schemacie *De Sacramentis*, opracowanym przez Papieską Komisję do Spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, zaproponowana została dyscyplina podana w zasadzie w *Ordo Conformationis*. (Szczegółowo por. w artykule ks. T. Pawliuka w jednym z następnych numerów „Prawa Kanonicznego”).

W podsumowaniu referent stwierdził znaczny postęp w kościelno-prawnym uregulowaniu omawianego zagadnienia. Wiernym dano pogłębiony wykład doktryny katolickiej co do sakramentu bierzmowania. Szafarzom — krytycznie odnowione obrzędy związane z tym sakramentem. Stworzono możliwość bierzmowania przez zwykłych kapłanów w dużo większym zakresie niż to miało miejsce dotychczas w Kościele łacińskim. Zaistniały zatem dostateczne warunki, aby wierni mogli przyjąć ten sakrament w swoich parafiach i bez większych trudności.

Nad referatami księży profesorów Sobańskiego i Pawluka odbyła się wspólna dyskusja. Na kanwie pierwszego referatu poruszono kwestię zbyt daleko idącego utożsamiania tendencji konstytucyjnych panujących w społecznościach świeckich z aktualnymi potrzebami Kościoła (ks. M. Żurowski), oraz poddawano w wątpliwość potrzebę pro-

wadzenia poszukiwań w tym zakresie na gruncie prawa kanonicznego (ks. M. Myrcha). W związku z drugim referatem pytano o miejsce sakramentu bierzmowania wśród innych sakramentów (ks. J. Sojka) i o głębsze naświetlenie zakresu wykonywania władzy przez pomocniczego szafarza tego sakramentu (ks. M. Zurowski). Referenci obszernie wyjaśnili wątpliwe kwestie.

Tomasz J. Jagiello